

Järjen ja historian viekkaudesta

”Kaikki, mitä sanot, kaikuu. Kaikki, mitä et sano, puhuu puolestaan.”
(Wisława Zymborska)

Hegel asui Carolina ja August Wilhelm Schlegelin luona Jenassa 1801–1803. Tunnettua salonkia pitävä rouva Schlegel edusti Hegelille uuden intellektuaalisen naisen ihannetta. Ihanteeseen kuului, että nainen arvostaa filosofiaa sekä itsenäistä ajattelua ja on miehen matkakumppani henkisillä teillä. Parhaimmillaan nainen saattoi edistää ”veljeyttä” (!) sukupuolten välillä.

Carolina kuitenkin uskalsi, ja ilmeisesti myös osasi, arvostella terävästi Hegelin käsityksiä, joten pian hänestä tuli ”moderniteetin paholainen”. Hegel julisti, että naisen paikka on avioliittoon sidottu, siinä missä mies pystyy toteuttamaan kansalaisuuttaan myös perheen ulkopuolella ja siitä riippumatta. Hegel toki tajusi ”tilanteen realismin”: mies tekee yhteisön asiat yhteisiksi ja yleispäteviksi. Nainen taas on ”ikuinen yhteisön ironia”, joka muuttaa universaalit tavoitteet yksityisiksi. Naiset ovat miehisen toiminnan ja historiallisen välttämättömyyden uhreja. Järki eliminoi ironian ja panee kaiken järjestykseen. Moderniteetin ironinen dialektiikka tulee kuitenkin järkiinsä vasta, kun se on viimeisillään. Dialektiikasta jää jäljelle tragedia ja sattumanvaraisuus. Hegelin sanoin ”henki on ikuisesti antelias, kuten nainen, se luopuu itse itsestään itse”.

Samaan aikaan hieman pohjoisempina miehen ja naisen dialektiikasta saatiin toisenlaisia lopputulemia. Ruotsalainen Thomas Thorild (1759–1808), sittemmin vapaan mitan eurooppalaiseksi pioneeriksi tunnustettu runoilija, väitteli Uppsalassa 1788 Montesquieu-kritiikillä. Promootion jälkeen Thorild matkusti Lontooseen ja julkaisi siellä englanninkielisen teoksen todellisen uskon uudistamisesta Swedenborgin hengessä. Ruotsiksi hän kokeili sii-

piään 1790-luvun alussa kansantauloudellisena debatöörinä. Julkinen elämänti sanan- ja ”yleisen ymmärryksen” vapauden puolesta johtivat vangitsemiseen ja maastapakoon 1793. Kumouksellinen Thorild siirtyi Saksaan, jossa hän ehti luoda huomattavan filosofisen karriäärin Greifswaldissa professorina, kirjastonhoitajana ja yliopistouudistuksen airuena.

Suomessa Thorildin tunsi hyvin esimerkiksi Aleksis Kivi, jolla oli hyllyssään tämän *Samlade skrifter*. Kivi teki paljon merkintöjä kolmeen 1819–1824 painettuun niteeseen. Ilmeisesti Siuntiossa kartanoaan asuva neiti Le Bell tutustutti hänet tähän kiistelyyn ruotsalaiseen valistusajattelijaan, jota Porthan oli aikoinaan luonnehtinut ”puolihulluksi”. Snellman puolestaan lainasi *Seitsemän veljeksien* esipuheessaan Thorildia: ”Teos on tehty ansioidensa eikä virheidensä tähden.” Snellman kiitti Thorildin ”syvää energiaa ja jaloa intoa, jolla hän pyrki totuuteen ja kauneuteen”. Suomalaisfilosofi ei kuitenkaan jättänyt vähättelemättä bohusläniläissyntyisen kollegansa painoarvoa: ”Thorild ei ajattelijana päässyt tutkimuksissaan kovinkaan merkittäviin tuloksiin ja runoilijana häneltä puuttuu varsinainen lahjakkuus. Hän oli isänmaassaan uuden ajan profeetta, jonka innoittuneet mieleenjohtumat juuri tämän takia eivät saaneet täysin selkeätä asua.”

Innostunein suomalaisista oli Fredrik Cygnaeus, joka kuvasi Thorildia tulivuorenkaltaiseksi titaaniksi. Cygnaeuksen ihailu tarttui luultavasti myös Kiveen. H. K. Riikosen mukaan ”Thorild on kapinallisena hahmona, klassismin vastustajana ja maanpakolaisena ollut otollinen hahmo Kiven kannalta, hahmo, joka oli jotakin täysin muuta kuin ajan kirjallinen auktoriteetti Suomessa, August Ahlqvist”.

Thorild laati karkotusvuotenaan Kööpenhaminassa pienen teoksen nimeltä *Om kvinnökönets naturliga höghet*. Se on ensimmäisiä suoraskaisia puheenvuoroja naisen asemasta ja ihmisoikeuksista; Mary Wollstonecraftin suuri ja laajempi klassikko *A Vindication of the Rights of Woman* ilmestyi vain vuotta aiemmin. Thorild kehotti ymmärtämään naista seitsentoisesta: i) ymmärryksisenä olentona, ii) ihmisenä, iii) kansalaisena, iv) ystävänä ystävilleen, v) sukulaisena sukulaisilleen, vi) emäntänä kodilleen ja vii) *bonina* tai feminiini-”hänenä” eli rakastajattarena tai vaimona. Suurin osa naiskirjoittelusta keskittyi vain tuohon seitsemänteen ulottuvuuteen. Thorildin sanoin ”on mahdotonta olla myöntämättä naisille tismalleen samaa *luonnollista korkeammuutta* yli miesten, jota nämä ovat uskotelleet itse omistavansa yli naisten”.

Thorildin kirjoitus käsitti vain kaksi lukua ja 13 sivua, eikä luvattu täydennysosa koskaan ilmestynyt. Silti August Strindberg kutsui tekstiä ”naissukupuolen *magna chartaksi*”. Itse Ernst Cassirer julkaisi 1941 tutkielman Thorildin asemasta eurooppalaisessa hengenhistoriassa. Koottuja teoksia on paranneltu viime aikoina, ja pari vuotta sitten Ruotsin akatemian nokkamies Horace Engdahl toimitti muhkean valikoiman Thorildin tekstejä niteeksi *Att följa ögonblicken*. Eksiili on siis ohi. On vain sääli, että niin Thorild kuin Kivikin ovat radikaalisuudessaan jääneet enimmäkseen estetisoivien kirjallisuudentutkijoiden ja muiden rohdinpai-tapikkusielujen panttivangeiksi.

Pekka Hongisto

*Vanha suomennos Thorildin
Qvinnökönetsistä on jul-
kaistu niin & näin -kotisivuilla
1/11:n verkkoestrana:
www.netn.fi/lehti/niin-nain-111*